

Reliéfna výzdoba severného a západného portálu košického dómu¹

JINDRA BAKOŠOVÁ

Rozbor početnej literatúry, ktorá sa dosiaľ zaoberala problémom datovania a genézy reliéfnej výzdoby portálov košického dómu ukazuje,² že sa závery bádateľov zhodujú len v niekoľkých bodoch. Táto roztrieštenosť názorov je verným obrazom uvedeného diela, mnohôtvárneho a ťažko definovateľného vo všetkých zložkách.

Košičania chceli v osemdesiatych rokoch 14. storočia vybudovať päťlôžový chrám katedrálneho (čiže dvorského) typu,³ čo bolo v rámci štruktúry mesta čosi nelogické. Zároveň tento typ bol aj konzervatívny; čoraz viac sa totiž uplatňovalo halové riešenie kostolných priestorov. Túžba dať mestu stánok tohto druhu naznačuje úsilie bohatých mešťanov priblížiť sa dvorskej kultúre. Ako sa to v takýchto prípadoch často stáva, našli svoj ideál v architektonickom riešení, ktoré v tom čase bolo práve pre dvorské umenie už prežitkom.

Výstavba chrámu sa teda začala v duchu úsilia o napodobenie kráľovských kostolov. Odrazu však bola stavba prerušená. Archívne pramene z tohto obdobia sa, žiaľ, nezachovali. Preto nevieme, čo spôsobilo stavebnú prestávku.⁴ Odpustková bula pápeža Bonifáca IX., vydaná na podporu budovania kostola naznačuje,⁵ že to bol nedostatok finančných prostriedkov. Aká zmena však musela medzičasom nastať v duchovnej atmosfére mesta, že bolo schopné prijať pre pokračovanie stavby radikálne zmenený plán! Nový architekt riešil priestor centrálnu,⁶ staticky, oproti tradičnému sakrálnemu priestoru smerujúcemu do hĺbky a do výšky. Toto centrálnu riešenie bolo na vtedajšiu dobu mimoriadne a „avantgardné“. Práve ono prítahovalo a prítahuje pozornosť väčšiny bádateľov. Keďže v tejto etape výstavby kostola sa urobili

aj všetky tri portály, mohla by odborná literatúra venovaná tomuto problému slúžiť aj ako podpora na datovanie reliéfnej výzdoby severného a západného vchodu.⁷ Závery bádateľov sa však ani v tomto prípade nezhodujú.⁸ Okrem toho je otázne, či plastická výzdoba portálov tvorila už od začiatku jednotný celok s ich architektúrou.

Nejasný je už fakt, prečo sa na výnimočne originálne a progresívne riešenom architektonickom diele objavuje vonkajšia plastická výzdoba portálov. „Zlatým obdobím“ tohto typu zdobenia portálov bolo vo Francúzsku 13. storočie, v Nemecku ešte aj prvá polovica 14. storočia. Druhá polovica 14. storočia však vo všetkých krajinách západnej a strednej Európy priniesla ústup od sochárskej výzdoby exteriéru chrámu. Košické portály s bohatými reliéfmi sú teda svojím spôsobom anachronizmom. Preto sa logicky vynára otázka, či myšlienka plastickej výzdoby obidvoch brán nepatrila k pôvodnému konzervatívnemu architektonickému plánu. K tejto domnienke (ku ktorej prispieva i tvar reliéfnej dosky západného tympanónu, ktorý nezodpovedá tvaru svojho architektonického rámca) sa prikláňajú mnohí bádatelia.⁹ Je tu však ďalší problém. Plastická výzdoba vchodov košického dómu nie je umiestnená len v poliach severného a západného tympanónu, ale smelo ich prekročila, rozrástla sa nad nimi v obrazoch sledujúcich jedinečné riešenie bohatého architektonického portálového rámca.

V tom azda možno nájsť dôkaz pre jednotné riešenie architektonickej a plastickej stránky portálov. Reliéfna výzdoba sa teda rozpadá na dve časti: staršie práce určené pre pôvodne plánovaný päťlôžový kostol, ktoré boli neskôr použité na severnom a západnom tympanóne a novšie rozmiestnené mimo nich? Aj s takýmto